OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Lausunto

10.11.2020

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslain 1 luvun 11 §:n ja 32 luvun 11 §:n muuttamisesta (rahanpesurikokset), HE 183/2020 vp

Lakivaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä asiantuntijalausuntoa otsikkoasiassa. Oikeusministeriö toteaa asiassa kunnioittavasti seuraavaa.

Yleistä

Euroopan parlamentti ja neuvosto antoivat direktiivin (EU) 2018/1673 rahanpesun torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin 23. lokakuuta 2018, jäljempänä *direktiivi*. Direktiivissä annetaan vähimmäissäännöt rahanpesurikosten määrittelystä. Se täydentää olemassa olevia rahanpesua koskevia EU:n ja kansainvälisiä säädöksiä. Hallituksen esityksessä ehdotetuilla lainsäädäntömuutoksilla rikoslakiin (39/1889) pantaisiin direktiivi kansallisesti täytäntöön.

Rahanpesulla tarkoitetaan rikollisesta toiminnasta lähtöisin olevaan omaisuuteen kohdistuvia tekoja, kuten muuntamista tai siirtämistä lailliseen tai näennäisesti lailliseen taloudelliseen toimintaan, joilla omaisuuden todellinen alkuperä peitetään tai häivytetään. Rahanpesu on liitännäinen teko, joka edellyttää aina niin sanottua *esirikosta*, jolla saatuun omaisuuteen tai hyötyyn rahanpesutoimet kohdistuvat. Rahanpesulla pyritään yleensä mahdollistamaan varojen riskitön käyttö, ja rahanpesu voi olla keino palauttaa rikoksella hankitut varat takaisin lailliseen tai laittomaan toimintaan. Rahanpesun kriminalisoinnin tavoitteena on estää hyötyminen rikoksella saaduista tuloista ja varoista. Rahanpesu muodostaa myös uhan lailliselle taloudelle, jota kriminalisoinnilla pyritään suojaamaan.

Postiosoite Postadress	Käyntiosoite Besöksadress	Puhelin Telefon	Faksi Fax	S-posti, internet E-post, internet
Oikeusministeriö PL 25 FI-00023 Valtioneuvosto Finland	Eteläesplanadi 10 00130 Helsinki Finland	0295 16001 Internat. +358 295 16001	09 160 67730 Internat. +358 9 160 67730	oikeusministerio@om.fi www.oikeusministerio.fi www.justitieministeriet.fi

Rahanpesurikoksia koskeva lainsäädäntö on Suomessa muotoutunut kansainvälisten yleissopimusten voimaansaattamisen ja EU:n lainsäädännön täytäntöönpanotoimien yhteydessä. Rahanpesurikokset säädetään nykyisin rangaistaviksi rikoslain 32 luvussa. Luvussa ovat säännökset *rahanpesusta* (6 §) ja *törkeästä rahanpesusta* (7 §). Luvun rahanpesurikoksiin kuuluvat myös *salahanke törkeän rahanpesun tekemiseksi* (8 §), *tuottamuksellinen rahanpesu* (9 §) ja *rahanpesurikkomus* (10 §). Rikoslain 32 luvussa säädetään rangaistavaksi myös kätkemisrikokset. Niihin kuuluvat *kätkemisrikos* (1 §), *törkeä kätkemisrikos* (2 §), *ammattimainen kätkemisrikos* (3 §), *tuottamuksellinen kätkemisrikos* (4 §) ja *kätkemisrikkomus* (5 §). Kätkemisrikokset koskevat tietyillä omaisuusrikoksilla saadun omaisuuden haltuunottoa kun taas rahanpesu soveltuu millä tahansa rikoksella saatuun omaisuuteen. Kätkemis- ja rahanpesurikosten henkilöllistä soveltamisalaa rajoittavat *rajoitussäännökset*, joka koskevat rikoksentekijän kanssa yhteistaloudessa asuvia (11 §:n 1 momentti) ja omalla rikoksella saatuun omaisuuteen kohdistuvan rahanpesun eli niin sanotun *itsepesun* rangaistavuutta (11 §:n 2 momentti).

Esityksen perusteluissa on arvioitu yksityiskohtaisesti direktiivin säännösten suhde Suomen lainsäädäntöön. Nykyinen lainsäädäntö täyttää jo pääosin direktiivin velvoitteet.

Esityksessä ehdotetaan rikoslakiin kahta muutosta, joita direktiivin katsotaan edellyttävän:

- Itsepesun rangaistavuuden alaa laajennettaisiin nykyisestä eräisiin rahanpesun tunnusmerkistössä määriteltyihin tekoihin ja niiden yritykseen.
- Eräitä rikoksia pidettäisiin rahanpesun tai törkeän rahanpesun esirikoksina niiden tekovaltion laista riippumatta.

Itsepesun rangaistavuuden laajentaminen

Rikoslain 32 luvun 11 §:n rajoitussäännöksessä olevan lähtökohdan mukaan luvussa tarkoitetuista kätkemis- tai rahanpesurikoksista ei tuomita henkilöä, joka on osallinen siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn (esirikos). Itsepesu on lähtökohtaisesti esirikoksen jälkiteko, josta ei voida erikseen rangaista samaa henkilöä esirikoksen lisäksi (HE 66/1988 vp s. 108, HE 138/2011 vp s. 7, LaVM 2/2012 vp, LaVL 4/2017 vp, LaVL 11/2017 vp).

> Seuraava yksinkertainen esimerkki valaisee asiaa: jäätelövarasta ei rangaista varkauden lisäksi rahanpesusta, vaikka hän söi varastamansa jäätelön. Vakavammassa tai järjestäytyneessä rahanpesurikollisuudessa tilanteet eivät ole näin yksinkertaisia, mutta rikosoikeudellisen moitteen kannalta lähtökohta on sama.

Esityksessä ehdotetaan itsepesun rangaistavuuden laajentamista nykyisestä direktiivin velvoitteiden täyttämiseksi (3 artiklan 5 kohta). Tämä toteutettaisiin kaventamalla rikoslain 32 luvun 11 §:n rajoitussäännöstä.

Nykyisinkin 11 §:n rajoitussäännöksen nojalla itsepesusta voidaan tuomita eräissä rajatuissa tapauksissa. Tuomitseminen on mahdollista, kun ”rahanpesurikos muodostaa tekojen jatkuvuus ja suunnitelmallisuus huomioon ottaen olennaisimman ja moitittavimman osan rikoskokonaisuudesta” ja rahanpesurikos katsotaan törkeäksi. Tämä sääntö on ollut voimassa vuodesta 2012. Oikeusministeriön tiedossa ei ole, että itsepesusta olisi vielä ketään tuomittu.

Esityksessä itsepesun rangaistavuutta koskevat velvoitteet toteutettaisiin laissa niin, että 11 §:n rajoitussäännöksessä määriteltäisiin nykyistä huomattavasti laajemmin ne tilanteet, joissa esirikokseen osallisen vastuu rahanpesusta ei olisi poissuljettu. Itsepesun rangaistavuus koskisi jatkossa pääosaa rahanpesun tekomuodoista. Itsepesun rangaistavuutta ei ehdoteta direktiivin velvoitteita laajemmaksi. Huomioon on otettu myös direktiivin jättämä kansallinen liikkumavara, jota täsmennetään muun muassa direktiivin johdanto-osassa (11 kohta).

Yksittäisessä lain soveltamistilanteessa voisi tulla arvioitavaksi se, voidaanko sekä hyödyn tuottanut rikos (esirikos) että rahanpesu syyksilukea vai ovatko nämä rikokset *päällekkäisiä eli lainkonkurrenssissa*. Tämä vahvistettaisiin esityksen säännöskohtaisissa perusteluissa ja noudattaisi vakiintuneita lainkonkurrenssioppeja (HE 66/1988 vp s. 108, HE 138/2011 vp s. 7, LaVM 2/2012 vp, LaVL 4/2017 vp, LaVL 11/2017 vp). Lainkonkurrenssiopeista johtuvaa estettä itsepesusta tuomitsemiseen ei olisi, kun kyse on tavallista pidemmälle viedyistä järjestelyistä rikoshyödyn peittämiseksi.

Rikosten määrittely rahanpesun esirikoksiksi tekovaltion laista riippumatta

Direktiivi edellyttää, että määrättyjä ulkomailla tehtyjä rikoksia voidaan pitää EU:n jäsenvaltioissa rahanpesun esirikoksina, vaikka ne eivät olleet tekopaikan lain mukaan rangaistavia (3 artiklan 4 kohta). Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että tällaisilla rikoksilla saatua omaisuutta tai hyötyä ei voi tuoda liikkeeseen jäsenvaltioon syyllistymättä rahanpesuun.

Rikoslain 1 luvun nojalla voidaan jo nykyisin tuomita useista vakavista rikoksista niiden tekovaltion laista riippumatta. Useiden rikosten osalta tämä edellyttää kuitenkin sitä, että rikoksentekijä on Suomen kansalainen tai pysyvä asukas. Sääntelyn täydentämiseksi direktiivin edellyttämällä tavalla esityksessä ehdotetaan, että eräitä rikoksia voidaan pitää Suomessa rahanpesun esirikoksina niiden te-

kovaltion laista riippumatta. Näihin kuuluvat lahjontarikokset, järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen, laittoman maahantulon järjestäminen, lapsipornografiarikokset, seksuaalirikokset ja paritusrikokset.

Näistä rikoksista ei kuitenkaan voisi edelleenkään tuomita Suomessa tuomita päärikoksena, jos tekijä ei ole Suomen kansalainen tai pysyvä asukas ja rikos ei ole tekovaltion lain nojalla rangaistava.

Muiden direktiivin velvoitteiden arviointi Suomen lainsäädännön kannalta

Esityksen perusteluissa on yksityiskohtaisen arvion perusteella katsottu, ettei muilta osin ole aihetta muuttaa lainsäädäntöä. Tässä on noudatettu myös linjaa, jonka mukaan EU:n säännösten täytäntöönpanossa pidättäydytään kansallisesta lisäsääntelystä silloin, kun se ei ole välttämätöntä. Tämä vastaa myös sitä, mitä aikaisempien aineellisen rikosoikeuden lähentämistä koskevien puitepäätösten ja direktiivien kansallisessa täytäntöönpanossa on omaksuttu (esim. LaVM 21/2018 vp).

Edellä mainittujen asioiden lisäksi esityksen perusteluissa on arvioitu tarkemmin muun muassa sitä, tuleeko rahanpesun tunnusmerkistöön jättää **tarkoitustahallisuusedellytykset** (s. 12-14). Rikoslain rahanpesusäännöksen nojalla kun joku tahallaan ottaa vastaan, pitää hallussaan tai käyttää rikoksella hankittua omaisuutta, rangaistavuuden edellytyksenä on se, että hän tekee näin hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä (niin sanottu hyötymistarkoitus) tai peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän (peittämistarkoitus) tai avustaakseen rikoksentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset (avustamistarkoitus). Vastaavia tarkoitustahallisuusedellytyksiä ei lue direktiivin rikosmääritelmissä hankkimisen, hallussapidon tai käytön osalta (3 artiklan 1 kohta). Esityksessä katsotaan, että tarkoitustahallisuusedellytykset on perusteltua jättää rikoslain säännöksen tarkkarajaisuuden vuoksi. Tämä ei käytännössä heikennä direktiivillä saavutettavaa tulosta. Rikoslaki menee myös tätä direktiivin velvoitetta joiltain osin pidemmälle.

Raingaistusasteikkoja koskevien velvoitteiden (5 artikla) kannalta esityksen perusteluissa on arvioitu sitä, täyttävätkö rahanpesusta ja törkeästä rahanpesusta säädetyt enimmäisrangaistukset (kaksi ja kuusi vuotta vankeutta) direktiivin velvoitteen, jonka mukaan tahallisista rahanpesurikoksista on oltava säädetty vankeusrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään neljä vuotta (s. 21-22). Tältä osin on katsottu, ettei direktiivin velvoite estä Suomen rikoslain vakiintuneisiin lainsäädäntösystemaattisiin ratkaisuihin kuuluvaa porrastusta lievään (rahanpesurikkomus), perusmuotoiseen ja törkeään rahanpesuun, kun törkeän rahanpesun rangaistusasteikko yltää kuuteen vuoteen vankeutta. Rikoslaissa rikosten porrastaminen niiden moitittavuutta määrittävien kriteerien perusteella edistää olennaisesti lainkäytön yhtenäisyyttä ja ennustettavuutta sekä korostaa törkeiden tekomuotojen erityistä paheksuttavuutta.

Lopuksi

Vaikka rahanpesu ja siihen liittyvä toiminta on jo nykyisin hyvin kattavasti rangaistavaa rikoslain nojalla, ehdotetut lainmuutokset edistäisivät keinoja puuttua rahanpesuun, varsinkin sen vakavampiin ja valtioiden rajat ylittäviin muotoihin. Direktiivillä huolehdittaisiin siitä, että kaikissa EU-maissa on riittävä vähimmäistaso rahanpesurikosten määrittelyssä, minkä voi olettaa parantavan viranomaisyhteistyötä. Lainmuutoksilla olisi näin ollen myönteistä ja rikoksia ennalta estävää vaikutusta. On syytä korostaa, että rahanpesun torjunnassa tehokkain keino on vähentää rikoksentekomahdollisuuksia ja kasvattaa kiinnijäämisriskiä. Tässä erityisen tärkeää on rahaliikkeistä vastaavien tahojen ennakkovalvonta (laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017).

LsN Sami Kiriakos